

КОД ГОНАРУ

На чым ён трымаецца сёння і што будзе з ім заўтра

ДНЯМІ буйная гандлёвая сетка запусціла чарговую рэкламна-бонусную гульню для дзяцей. І ў прынцыпе, не было б ніякай асаблівай нагоды пра яе пісаць (не ў рэкламным матэрыяле) — звычайны ўжо маркетынгавы ход: купі тавару на энную суму і табе ўручаць невялікую гумаваю цацку, адну з даволі шматлікай калекцыі. І ўсё — тваё малое не супакоіцца, пакуль ты гэту калекцыю цалкам не збярэш, а гэта значыць, зноў давядзецца ісці ў краму менавіта гэтай гандлёвай сеткі, зноў купляць тавары на пэўную суму. А яшчэ, калі будзе аб'яўлена, што серыя абмежаваная, — давядзецца рабіць гэта нават часцей, чым патрэбна. Бо сыноч ці дачушка не даруюць, калі раптам з-за вашага марудства жаданая цацка будзе ўпушчана. І нічога не паробіш, нашы маленькія суграмадзяне сёння — фетышысты яшчэ тыя, наўрад ці знойдзецца сёння дзіця трох-чатырох гадоў, у якога б не было калекцыі «Шчанячага патруля», «Спайдэрменаў», «Супергерояў» ці яшчэ якой гумава-пластыкава-плюшавай халеры, звычайна ўзятай з модных замежных мультыкаў... Карацей, будзе як заўсёды: дзецям — радасць, бацькам — клопат і лішнія траты, гандлёвай сетцы — больш пакупнікоў і прыбытку...

І пісаць пра гэта было б сапраўды не варта, калі б не імёны гэтых самых цацак, за якімі ўжо пачалося «паляванне». Хатнік, Хут, Баган, Вазіла, Паветніца, Бялун, Паляся, Скарбнік, Жыж, Капляюшнік, Вадзянік, Дзярніца, Багнік, Жэўжык, Цмок, Лясун, Гаюн, Кук, Вужалка, Злыдзень, Меша, Гарцук... Так, вы не памыліліся, гэта штосьці наша, народнае. А калі дакладна — персанажы нашых міфаў і легендаў.

Шчыра: я не ведаю, як да гэтага ставіцца. З аднаго боку, вельмі добра, што хоць такім камерцыйна-інфармацыйным шляхам (а да цацак выпушчана яшчэ і кніжка на беларускай і рускай мовах) нашы дзеці даведаюцца аб нацыянальных казачных персанажах, будуць гуляць у іх, зробіць іх часткай свайго маленькага жыцця, а пасля, дасць Бог, раскажуць пра іх сваім дзецям і ўнукам. З іншага боку, прыкра і крыўдна за нас саміх, што пра спрадвечных герояў міфаў і легендаў свайго народа нашы дзеці даведаюцца толькі дзякуючы прафесійным менеджарам удалага прадпрыемства, якім гэта ідэя прыйшла ў галаву. А калі б не прыйшла? «Шчанячы патруль» па-ранейшаму б «руліў», а персанажаў народных казак і легендаў усё глыбей і глыбей засмоктвала б у багню забыцця, і наступнае пакаленне ў большасці свайго гэтых міфічных істот ужо б не адшукала нават у снах і падсвядомых згадках, што часам дасылаюць нам, пэўна, далёкія продкі.

І што ў гэтым страшнага, спытае скептык. Навошта сучаснаму дзіцяці нейкія Жыжалі, Хатнікі ды Багнікі? Навошта чытаць ім казкі пра Пакацігарошка, пра З рога ўсяго многа, калі ўсё гэта не тое што нафталін — моллю з'едзеная ў пыл субстанцыя, якая ніяк не стасуецца з тым, што вакол. Лепш нахай гуляюць у супергерояў, якія гавораць на звыклых тэмы і робяць звыклых рэчы... З-за гэтых ну вельмі лагічных разважанняў мы не расказваем сваім дзецям казак (за выключэннем, можа, «Курачкі Рабы» ды «Рэпкі»), пры ўсім багацці выдадзеных дзіцячых кніг аддаём перавагу коміксам на аснове мультыкаў, дзе галоўныя героі — роботы ды машынікі... Вось скажыце шчыра: у вашай сям'і, дзе гадуецца дзеці (унукі, праўнукі) ёсць кніга беларускіх народных казак? Ды яшчэ і на беларускай мове?.. Карацей, вы разумееце, пра што я.

МАГЧЫМА, і праўда бяды ў тым вялікай няма: час ідзе, мяняецца ўклад жыцця, мяняецца грамадства, штосьці — непатрэбнае (ці незапатрабаванае) — адыходзіць, адмірае, адпадае само па сабе. Можа, менавіта гэта адбываецца сёння з нашай чарадзейнай, міфічнай вуснай спадчынай — старанна занатаваная рупліўцамі, яна ціха скане ў нікому не патрэбных ужо кнігах. Бо рэкламная гульня ў супермаркетах — справа часова, праз пару месяцаў там будуць новыя героі, з новымі, зусім не датычнымі да нашых казак і легендаў героямі. І што вырасце з нашага пакалення Z-плюс, нам застаецца толькі назіраць і здагадвацца, бо гэта будзе фактычна першае пакаленне, якое ў сваёй большасці не будзе нават паняцця мець пра казкава-міфічную спадчыну свайго народа. (Не аб прачытанай у кніжках у свядомым узросце я тут кажу, а менавіта аб пачутай ад бацькоў, ад дзядуль-бабуль, калі чароўны свет здаецца сапраўдным, а прыгоды герояў — дзівоснай рэальнасцю.)

Па сутнасці, забраўшы ў нашых дзяцей народныя казкі і легенды, мы пазбаўляем іх таго першапачатковага геннага кода, які, закладзены з самага маленства, дазваляе чалавеку спакойна і трывала пачувацца на сваёй зямлі, — кода Гонару. Нездарма навукоўцы ва ўсім свеце кажуць пра тое, што казкі і легенды народа — самая старажытная яго спадчына, якая захавалася да нашых дзён, — нават у сённяшні тэхналагічны час і ёсць адзін з галоўных паказчыкаў яго народа, самавызначэння і самадастатковасці.

ЗРЭШТЫ, усё гэта ўжо з разраду філасофствавання. А калі датычна дзяцей... «Што ж, адабраць у дзяцей беларускія легенды, адабраць Пакацілу, вужыную каралеву, Яна Прыгожага. Хто з іх вырасце? Голья практыкі без фантазіі. Я не ведаю, але я ўпэўнены, што Эйнштэйн чытаў казкі Андэрсена...»

Асабіста я спрачацца з Караткевічам не буду.

Алена ЛЯЎКОВІЧ

ГОРКІ ПРЫСМАК... ХАЛВЫ

За «ўсю Адэсу» я, вядома ж, не скажу — толькі за сябе: ну не люблю я сучасную ўпакоўку прадуктаў! І нават ведаю, за што.

Па-першае, досыць часта яна, гэтая ўпакоўка, як мне здаецца, каштуе куды даражэй, чым само яе змесціва; па-другое, — часам патрабуецца сіла (і немалая!), каб дастаць з яе тое ж марозіва, а бывае — неаб'якая лоўкасць рук, каб адкрыць пакет і пры гэтым не рассыпаць на падлогу крупы ці цукар...

Не «ўтаптаць» асобныя пакеты і ў вядро для смецця — яны то «растапыраваюцца» ва ўсю шырыню-глыбіню, то імкнуцца вонкі.

А самае крыўднае, што абгортка, упакоўка досыць часта падманвае нас, прычым самым нахабным чынам: «купляешся» — выбіраеш яе, прыгожую, яркую і... траціш грошы на абы-што.

Некалі, у крамах майго дзяцінства, было зусім не гэтак.

...У тыя часы прафесія прадаўца лічылася вельмі прэстыжнай. Ва ўсякім разе, калі ў адной дзяўчынкі настаўніца спытала, кім яна хоча стаць, тая тут жа адказала: «Дамасканіхай!», дзе Дамасканава, калі не зразумелі, прозвішча прадавачкі.

Дык вось, яе вясковую краму раз назвалі б нейкім міні-маркетам, бо там было ці не ўсё. У невялічкім па плошчы памяшканні прадаваліся і харчовыя тавары, і прамысловыя, і з дзясяткаў кніг...

Мне ж найбольш падабаўся куток, дзе ляжалі косы, сякеры, малаткі, стаялі чыгункі і патэльні, раскрытыя скрыні з цвікамі ды іншым скабяным таварам. А побач з ім...

Дакладней — амаль побач — ляжала... мара майго жыцця: вялікая «пліта» халвы. Не ведаю, дзе яе тады выраблялі, але помню, у што ўпакоўвалі: у шчыльную празрыстую паперу. Пад сонцам яна літаральна «ўядалася» ў прадукт, але горшым яго не рабіла, — хутчэй наадварот: трымала форму, дазваляла ацаніць знешні выгляд, а ўжо смак... Халва — злёгка «падплаўленая» сонцам, да таго ж сапраўдная, са сланечніку (не тое, што сённяшні «сушняк») — выглядала вельмі апетытна!

Ці бачылі гэта мухі? Ну вядома ж! Але прадавачка з імі змагалася: ва ўсякім разе летам у краме заўсёды вяселі адмысловыя стужкі. Мухі ліпілі да іх, гінулі, а тыя, што заставаліся...

Столькі халвы пры ўсім жаданні яны з'есці не маглі!

Я — мог бы, здаецца, вось толькі грашыма ў дзяцінстве мяне не пеццілі (як, зрэшты, і зараз), таму прысмакі купляў хіба зрэдку і вельмі мала.

Але аднойчы...

Помню як зараз: прадавачка ўзважыла — мне! — ажно дзвесце грамаў халвы!

Я разлічыўся, заціснуў яе ў руцэ і, шчаслівы (мара збылася!), лётам панёсся дамоў.

На тое, каб аддыхацца, часу, вядома ж, не меў: сеў за стол, разгарнуў упакоўку, зубамі ўпіўся ў смакоцце і... скрывіўся, бо нож у краме (я потым датумкаў) быў, напэўна, адзін. І прадавачка ім рэзала ўсё: некаму, у прыватнасці... селядзец, а потым ужо мне халву, ад чаго і пах яе, і прысмак...

Ад крыўды, ад роспачы я тады ледзь не плакаў! Але ж і спыніцца не мог: умінаў за абедзве шчакі той ласунак — да апошняй крошкі.

Адкуль выснова: нават найлеп-

шыя прадукты можна лёгка сапсаваць — неахайным продажам альбо ўпакоўкай.

Яўген Шаствакоў,

г. Гомель.

КАЛІ ДЗЕЦІ БЫЛІ МАЛЫЯ

У маленстве ды ў маладосці мы, згадзіцеся, больш лёгкія на пад'ём: купляем білеты, некуды ходзім і ездзім, наведваем, праведваем, чуем, бачым... Потым жа, пасталеўшы, а то і пастарэўшы, з усіх месцаў адпачынку выбіраем... канапу: садзімся альбо лажымся там, уключаем тэлевізар і — як здаецца, далібог не ўставалі б (у прыватнасці для таго, каб пайсці ў тэатр, цырк альбо парк), калі б не дзеці!.. А між іншым, эмоцый ды ўспамінаў ад гэтага — на ўсё жыццё. Ну вось напрыклад.

Неяк са сваімі малымі я адправіўся ў парк Чалюскінцаў. Прагулчаным крокам мы дайшлі да так званана чортава кола і дзеці, вядома ж, захацелі падняцца на ім над зямлёй — паглядзець на сталіцу зверху.

Толькі сабраліся, узялі білеты, — як да нас падыходзіць нейкая маладзіца з малым і напамілы бог просіць: калі

ласка, маўляў, пракаціце майго сынка! Я страшэнна баюся вышыні... А вы ж (гэта мне) чалавек надзейны?

Адмаўляць — жанчыне, пры дзецях і пасля кампліменту — неяк не выпадала. Мы ўзялі ў кабінку яе хлопчыка і тут жа пашкадавалі, бо маці яго не паспела сказаць (а хутчэй спецыяльна не захацела), што сыноч у яе... халерык. Мы ледзь пачалі пад'ём, як ён ужо тройчы падскочыў, пакуруціўся на адной назе, стаў раскачваць «люльку». А далей — болей, як той казаў — перавешвацца за «борт»...

Ні просьбаў маіх, ні пагроз гэта дзіця не чула. Сядзенні пад намі хадзілі хадуном.

Да сёння помню халодны струменьчык поту, які «працякаў» паміж маімі лаптакімі, і адно, але палкае сваё жаданне — хутчэй спусціцца ўніз (жывым і з жывымі дзецьмі), стаць на зямлю.

...А неяк з малодшым сынам мы гулялі ў парку Горкага. Прыехалі на гадзінку, а «завіслі» на дзве ці нават на тры. Я хацеў, каб дзіця, што называецца, «адарвалася», назапасіла добрых эмоцый... За што і наплаціўся. Не, спачатку ўсё было класна: трох-

гадовы малы з вялікай радасцю перабіраў атракцыёны, еў марозіва, карміў і ганяў «хмару» галубоў і адну — сярод іх — варону...

Дзень тым часам хіліўся да вечара, і я ўжо ўяўляў, як зараз мы прыйдзем дадому, як там я пачну хваліцца сваім бацькоўскім цяпеннем, а сын час ад часу будзе мне паддакваць любімым: «А потым мы з татам...»

Карацей, я загуляўся і забыўся, можна сказаць, што дзіця — не лялька, а жывы чалавек, што ў яго могуць узнікнуць патрэбы, прычым немаленькія і неадкладныя.

...У той момант мы былі ў аддаленым месцы парку і да спецыяльнага «дамка» маглі не паспець. Але ж непадалёк ад нас, за агароджай, узвышалася нейкая будыніна.

Я схаліў малага на рукі і пабег туды.

На шчасце на ўваходзе нас ніхто не спыніў. Мы з касмічнай хуткасцю ўзляцелі на другі, здаецца, паверх, у самым канцы калідора ўбачылі патрэбныя дзверы і (ура!), здаецца, дабеглі!

Я стаў блытацца ў шлейках і гузічках, спускаць дзіцяці штонікі, чакаць...

Цішыня вакол была проста мёртвая (сем гадзін вечара — адкуль тут людзі?), але раптам...

Што гэта? Звонкі... жаночы (?) смех (гэта бы ў спешцы літары зблыталі? Ці яны?), вясёлая гамонка, торганне нашых дзвярэй (добра, што паспеў зачыніцца)... А нарэшце — мы з сыноч не ў кабінцы, а ў сапраўднай «пастцы», бо дзвярчаты сталі «размяшчацца абпал»: і злева ад нас, і справа. Што нам заставалася?

Я прыклаў да вуснаў палец, прасячы малага: рабі, што трэба і, калі ласка, маўчы!

Ён — малайчынка — усё зразумеў: стараўся, рабіў (што важна — ціхенька-ціха!), але ўрэшце не стрымаўся і пераможна выдаў:

— Татка, усё!

Кароткая гэта фраза ды і гучала, як быццам, зусім нягучна, але цішыню «ўзарвала» як тая граната: побач і з усіх бакоў пачуліся віскат, крык, ляпанне дзвярэй, стук абцасаў...

Вы скажаце: справа жыццёвая і нічога ў ёй незвычайнага?

І сапраўды — нічога...

Проста неяк вяселей на душы ад гэтых успамінаў.

А таму і кажу: людзі, не лянуйцеся, гуляйце з малымі, з дзецьмі, пакуль яны малыя. Канапа ад вас нікуды не дзенецца: хоць на ёй, хоць без яе мы яшчэ наляжымся. Ці не так?

Іван Гаральчук, г. Мінск.

Рубрыку вядзе
Валянціна ДОУНАР.

АД ЯЕ Ж заўсёднае: пішыце!
Свет захавайце таму, што смяяўся.
І думаў.